

A KALÁSZI SZÍNJÁTSZÓK ESETE A SZLOVÁK NYELVTÖRVÉNNYEL ■

A ZOBORVIDÉKI MAGYARSÁG HELYZETE AZ EZREDFORDULÓ UTÁN

A magyar kulturális örökség szempontjából kitüntetett jelentőségű Zoboralja, illetve a tágabb értelmű Zoborvidék Szlovákia magyar többségű területeitől elkülönült, nyelvsziget helyzeténél fogva az átlagosnál erősebb asszimilációs nyomásnak van kitéve.¹ A hagyományos etnikai/nemzeti kategóriarendszer átalakulása is jelzi ezt, hiszen sok zoboralji a nemzetiségi identitás megjelölésekor az egyértelműnek tűnő magyar vagy szlovák besorolás helyett a „magyar iskolába járt”, „szlovák iskolába járt” kifejezéssel differenciálja a magyar származásúak nemzeti affinitását, asszimilációs hajlandóságát. A közép- és fiatal generációhoz tartozók zömének lehet, hogy magyarok a felmenői, de a szlovák iskoláztatás miatt már inkább a szlováksághoz tartozónak vallják magukat, nem szívügyük a magyar nyelv megtartása vagy gyermekeik magyar iskoláztatása. A egyes házasságokban élők, de már az etnikailag homogén magyar családok egy része is szlovákul társalog a gyermekekkel. Csökken a magyar nyelv és a magyar iskoláztatás presztízse. A gazdaságilag prosperáló közeli régióközpont beruházásai munkahelyeket kínálnak, a szülők egy része emiatt Nyitrára, szlovák iskolába járattja gyermekét. Nyitra egyben a szlovák nemzeti szupremácia tere is, a szlovák nemzetépítési küzdelmek szimbolikus helye mint az ellenőrzés és az igazodás tere eleve lehalkíttatja és elnémítja a magyar beszédet. Ezt a féltelmet csak erősítette Malina Hedvig 2006-os bántalmazásának elhúzódó ügye annak ellenére, hogy a Konstantin Egyetemen van magyar kar és magyar oktatás, melynek nagy szerepe van a Nyitra környéki magyar falvak értelmiségi utánpótlásában is. Ebben a helyzetben felértékelődnek azok a civil szereplők, a nemzetiségi kultúra megtartásában élen járó egyéniségek, helyi politikusok és községi képviselőtestületi tagok, papok és tanárok, akik támo-

■
¹ Négy zoborvidéki településen (Pográny, Alsóbodok, Kalász, Nyitracsehi) a szlovák–magyar együttélést, az asszimilációt és kétnyelvűséget, a kisebbségi identitásörzés lokális gyakorlatait az *Etnikai egyensúlyhelyzetek, lokális együttélési modellek két egyes lakosságú kistrégyében (Tövishát, Zoborvidék)* című, 78647 azonosítószámú OTKA kutatási program keretében vizsgáltuk.

gatják a magyar kultúrát, fenntartják a magyar nyelv használati tereit templomokban, iskolákban, művelődési házakban, a helyi önkormányzatokban megszavazzák a magyar nyelvű alapiskolák támogatását. Zoborvidéken ilyen megerősítő hatású a Csema-dok keretében szinte minden faluban működő hagyományörző együttesek tevékenysége. Ezek között külön színfoltot képvisel a kalászi amatőr színjátszás, ami a korábban általánosan elterjedt falusi színjátszás utolsó képviselője a térségben. A hagyományörző együttesek, színjátszók azon túl, hogy a helyi közösségek tagjait a magyar kultúra ügye mellett elkötelezik, illetve ráébresztik annak értékeire, erősíthetik a közösségek immunitását az asszimilációs törekvések és tendenciák ellenében. Ezen túl a vendégszereplések, tájolások révén elmélyítik a kapcsolatot a Szlovákián belüli magyar közösségekkel és az anyaországi testvértelepülésekkel.

A tágabb Zoborvidék bizonyos értelemben fenyegetett, a nyelvi önfeladás, a kétnyelvűség alulértékelttsége és csökkenő szerepe miatt is gyengülő magyar közösségeit, a magyar nyelv nyilvános használatát eleve korlátozottan megélő beszélőközösségeket a 2009-es szlovák nyelvtörvény különösen kedvezőtlenül érintette.² Esettanulmányunkban a szlovákiai és magyarországi sajtónyilvánosságban egyaránt nagy teret kapott 2010-es kalászi „nyelvrendőrségügy” helyi történetét és a nemzetpolitikai diskurzusba történő bekerülését mutatjuk be, különös tekintettel a közösség egyik vezetőjének, szervezőegyéniségének az ügyben felvállalt szerepére és értelmezéseire.

A „NYELVRENDŐRSÉG ÜGY” KALÁSZON

A Verebélyhez közeli, 1300 lelkes Kalászon nagy hagyományokra tekint vissza a falusi színjátszás. A helyiek szerint elődeik már száz éve is játszottak a falusi színtársulatban, a mai szereplők nagyszülei is aktív színjátszók voltak. A Csema-dok 1993-ban létrehozott Új Hajtás nevű alapszervezete sikeresen fenntartotta ezt a hagyományt, a fiatalok is nagy kedvvel vesznek részt a darabok betanulásában, színre vitelében. Az előadott népszínművek elsősorban

■
² A szlovák államnyelvtörvénnyel kapcsolatosságot kisbbségjogi aggályokról és az Európai Tanács véleményéről lásd

Kardos Gábor – Majtényi Balázs – Vizi Balázs: *A szlovákiai államnyelvtörvény módosításának elemzése* [online].

Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2009. [2011. 11. 30.] http://www.mtaki.hu/hirek/szlovakiai_allamnyelvtorveny_mod_elemzese.html;

Pan, Christoph – Pfeil, Beate Sibylle: *Das Sprachgesetz der Slowakei und das Gutachten des Europarats.*

Europäisches Journal für Minderheitenfragen, Band 4 (2010) Heft 1. pp. 21–32.

M e g h í v ó

Szeretettel meghívjuk Önt
és kedves családját az „ARANYLÁNC”
c. népszínmű bemutatójára,
amelyre 2010. január 17-én 16,00 órai
kezdettel kerül sor a gimesi kultúrházban.
Belépődíj:
gyerekeknek 1€, felnőtteknek 2€

P o z v á n k a

Srdečne Vás pozývame na divadelné
predstavenie „ARANYLÁNC”, ktoré sa
uskutoční
dňa 17. januára 2010 o 16,00 hodine
v kultúrnom dome v Jelenci.
Vstupné: deti 1 €, dospelí: 2 €

ARANYLÁNC

Népszínmű három felvonásban

Írta: Borka Géza, Dr.

Rendezte: Paulovics Márta

Szereplők

BÁN JÓZSI, jómodú gazdalegény ..... Galaba Péter
MIKÓ BŐZSI, a gazdag lány ..... Hörigh Szilvia
RECEGE PISTA, falusi legény ..... Ladányi Norbert,
Gyepes Róbert
NÉMET JULIS, szegény falusi lány ..... Lauro Katalin
AMBRUS BÁCSI ..... Gyepes Lajos
MÓZSI, kocsmáros ..... Farkas István
ISTVÁN, gazda ..... Ladányi Lajos
ÖRZSE, vénasszony ..... Gyepes Klaudia,
Kulmon Éva
TRÉZSI, vénasszony ..... Lülely Katalin
EMERENCIA, vénasszony ..... Kósa Mária
RAGYA, muzsikós cigány ..... Bahorec József
POLOSKA, muzsikós cigány ..... Paulovics József
DALOS, muzsikós cigány ..... Družkovič Rudolf

Megfogni egymás kezét,
összebújni, egymást átölelni
És utolsó szikrájából
Annak ami bennünk emberi
Új tüzet rakni a jövőhöz
És a friss kenyérsütéshez”
(Heltay Jenő)

Tizenhárom éve, hogy Kalászon megalakult
a CSEMADOK Új Hajtás alapszervezete, amely nyelvünk
és hagyományaink megőrzésére, élőkultúránk fejlesztésére
helyezte a fő hangsúlyt. Ennek jegyében ígértük meg
akkor, hogy a régi hagyományokhoz hűven színdarabot
mutatunk be, mellyel megpróbáljuk visszaidézni a hajdani
falusi élet hangulatát.

Az elmúlt években előadásainkkal nem csak otthon
és a környékbeli falvakban arattunk nagy sikert, de
Magyarországon is több faluban és városban
vendégszerepeltünk. A kedvező fogadtatáson felbuzdulva
az idén is egy új darabot mutatunk be.

Reméljük előadásunkat szeretettel fogadják. Ezzel
az előadással szeretnénk falunk hírnevét öregbíteni és
Önöknek pedig egy kellemes és nagyon szép délutánt
szerezni.

Jó szórakozást kívánunk!

a régi falusi élet idillikus és humoros ábrázolásai. Az előadások betanulása és a bemutatók, vendégszereplések megszervezése egyre körülményesebb, mert a szereplők munkahelyi elfoglaltsága miatt (pl. külföldi munkavállalás) nagyon nehéz az időpontokat összeegyeztetni. A munkahelyi kötöttségek, felsőfokú tanulmányok, családi változások miatt az előadók köre sem állandó, mindig vannak újonnan belépő szereplők. A darabokat átlagosan húsz alkalommal adják elő, a sikeres *Falu rossza* című előadást 57-szer játszották el. A darabokat nagy érdeklődés mellett először saját településükön mutatják be, ahol nagy számban jelennek meg az előadók rokonai, szomszédai, munkatársai, általában két előadást is kell szervezni, hogy minden érdeklődő láthassa. Ezután kezdődnek a vendégszereplések, először a Zoborvidék 10-12 települését keresik fel, majd a Csallóköz falvaiban és Komárom környékén tájolnak. Rendszeresen részt vesznek a Szepsiben megrendezett Egressy Béni Amatőr Színjátszó Fesztiválon. A színdarabok kifutásakor még egy előadást szerveznek Kalászon, zárásként a szereplők családtagjaikkal közös vacsorán vesznek részt, ezután kezdik az új darab betanulását, a díszletek elkészítését.

A kalászi Új Hajtás csoport 2009–2010-ben Borka Géza *Aranylánc* című népszínművét játszotta. 2010. január 17-én a zoboralji Gimes kultúrházában mutatták be a darabot, a szokásoknak megfelelően meghívót nyomtattak, amit a helyi Csemadok-aktivisták juttattak el a családokhoz. A meghívót egyfajta színlapnak is szánták, ahol szereposztás mellett röviden bemutatták a színjátszó csoportot, és egy Heltay Jenő-idézet szemléltette ars poeticájukat. A korábbi gyakorlatnak megfelelően csak a darab címét, a helyszínt és az időpontot tartalmazó konkrét meghívórészt (pozvánka) fordították le szlovák nyelvre.

A vendégszereplés után egy gimesi lakos feljelentést tett, mert a meghívó megsértette a szlovák államnyelvtörvényt. A feljelentés nyomán április 13-án Elena Kačalová, a kulturális minisztérium államnyelvi osztályának vezetője és egy munkatársa a kalászi község házában tárgyalt Gyepes Lajossal, a Csemadok kalászi alap-szervezetének elnökével és Ladányi Lajossal, az MKP országos

elnöksége tagjával, az MKP volt parlamenti képviselőjével, akik mindketten a kalászi színjátszó csoport tagjai.³ A több mint háromórás megbeszélésen a minisztérium munkatársai tájékoztatták a színjátszó csoport képviselőit, hogy törvényt sértettek és felajánlották segítségüket a törvénysértés kiküszöböléséhez. Azt nehezményezték, hogy a meghívónak csak egy oldalát fordították szlovákra, ezzel diszkriminálták a gimesi magyarul nem tudó szlovák lakosságot. A jelzett oldal fordítása sem sikerült tökéletesen, hiszen az *Aranylánc* szlovák megfelelője nem került feltüntetésre. A későbbi jegyzőkönyvben a kivizsgálók a darab címeként helytelenül az arany nyaklánc szlovák megfelelőjét adták meg, holott a darab címe a szerelmeseket összeláncoló metaforikus kötélekre utal. Ladányi Lajos jelezte, hogy a cím mellett a Heltay-idézet lefordítására sem vállalkoznának, hiszen nem műfordítók, és a saját fordítási kísérletet durva beavatkozásnak éreznék az irodalmi szövegbe. Ha valaki szlovákként mégis kíváncsi a részletekre, megkérdezheti magyar szomszédjától.

„Árt a szlovák nyelv?”⁴ – kérdezték az ellenőrök, mire Ladányiék azzal védekeztek, hogy az alapinformációt feltüntették szlovákul, és valószínűleg a tisztviselőket is zavarná, hogy ott, ahol nincs semmilyen relevanciája, magyar szöveggel találkozni egy szlovák nyelvű színlapon. „A szlovák nyelvű polgárokkal miért nem akarják a szép gondolataikat megosztani?” – hangzott az ellenőrök kérdése. „Na jó, megosztom velem a szép gondolatokat, odacsalom őt a színházi előadásra, és azt fogja mondani, nem értem, továbbra is diszkriminálva vagyok... Mit fogok csinálni azzal a szlovák polgárral, akit valójában megtévesztettem, mert ha le van írva szlovákul, könnyen előfordul, hogy megtéveszttem” – így a színjátszók. Az ellenőrök szerint ilyen esetben el kellene magyarázni a békétlenkedő szlovák polgárnak, hogy a nyelvtörvény nem kényszerítheti a színjátszókat, hogy szlovákul játsszák el a darabot. Az abszurd határát súroló megbeszélésen nem közlekedtek az álláspontok, így végül a tisztviselők azt javasolták, hogy az lenne a legjobb, ha csak a kétnyelvű oldalt nyomtatnák ki, és azt juttatnák el a közönséghez. Ezzel azonban sérül a kultúra

³ Nevelési szándékkal érkeztek a nyelvrendőrök Kalászra [online]. *Új Szó*, 2010. április 14. <http://ujsozso.com/napi-lap/regio/2010/04/14/nevelési-szandekkel-erkeztek-a-nyelvrendorok-kalaszra>

⁴ Az idézetek forrása a Ladányi Lajossal 2010. május 18-án készített interjú.

megélése, nem tudnák teljesíteni a kultúráközvetítői feladatokat, vetették ellen a színjátszók. A vita során a kérdéses dokumentum státuszát illetően sem volt egyetértés, a minisztérium munkatársai időszakos kiadványnak nevezték, a színjátszók egyszerű meghívónak titulálták.

A kalászi tájékozódás után az ellenőrök Gímesen helyszíneltek, ahol a polgármesteri hivatal illetékeseitől megkérdezték, hogy kik segítették a színjátszókat, bérelték-e a kultúrházat, megvan-e a bérleti szerződés, ki biztosította az információs anyagok terjesztését, milyen módon vett részt a község ebben a munkában, milyen módon működtek együtt. A látogatást bejelentő levél szerint annak is örülnének (sic!), „ha még további apró részleteket is elmondanának az említett színházi előadás kapcsán”.⁵ Hogy a felesleges vezgatúrától megkíméljék a gimesi Csemadok-aktivistákat, a kalásziak úgy nyilatkoztak, hogy a meghívókat maguk terjesztették. „Teljesen úgy tűnt, mint az ötvenes-hatvanas években, mint aki a Szabad Európa Rádiót hallgatta, és a szomszéd feljelentette... és akkor hányan hallgatták, kik hallgatták, mit beszéltek róla, hogy értékelték, elítélték, megdicsérték?”

Az április 19-i második kiszálláskor az ellenőröket már várta a Duna TV stábjja és 8-10 újságíró, többek között a *Magyar Nemzet*, az *Sme*, az *Új Szó* és a *Szabad Újság* című lapoktól. Ekkor már újabb törvénysértés volt a kalászi színjátszók számláján, mert hasonló színlappal reklámozták előző napi csiffári fellépésüket, amit a *Sme* újságírói is megtekintettek. A sajtóérdeklődés miatt feszült hangulatban lezajlott több mint kétórás találkozón egy olyan jegyzőkönyv végső formába öntése volt a cél, amely alapján a minisztérium majd meghatározza a teendőket a törvénysértés kiküszöbölése érdekében.

A szövegen több kisebb módosítást is kezdeményeztek a kalásziak, pl. a vendégszerepléseket befogadó falvak nem *szlovák* falvak, hanem *szlovákiai* falvak, hiszen ezek mind részben magyarok lakta települések. Kiderült, hogy ha csak Csemadok-tagoknak kézbesítették volna a meghívókat, nem sértenek törvényt, mert az egyesületek tagjai közötti kommunikációnak nem kötelező

■
⁵ (N)yomkereső:
 Abszurdisztán, Szlovákia
 a neved [online]. *Körkép*,
 2010. április 23., ok-
 tóber 2. [2011. 11. 30.]
[http://korkep.sk/cikkek/
 kultura/2010/04/23/
 7949-abszurdisztan-
 szlovakia-neved](http://korkep.sk/cikkek/kultura/2010/04/23/7949-abszurdisztan-szlovakia-neved)

államnyelven zajlania. Enyhébb megítélés alá esett volna, ha sokszorosítás nélkül, egy példányban kifüggesztik az inkriminált meghívót a községi hirdetőtáblára.⁶

Ladányi szerint az ellenőrök sajátos csapdahelyzetbe kerültek: 1. Ha le kell fordítani a teljes szöveget, azzal védekezhetnek, hogy a színjátások nem kényszeríthetők arra, hogy más nyelven közvetítsék saját kultúrájukat, amatőrként saját szabadidejükből, pénzükből áldoznak a kultúra ápolására. „Nincs még egy olyan ország a világon, ahol a kulturális minisztérium bünteti az öntevékeny csoportokat, akik valójában terhet veszünk le a vállukról, hogy a kocsmából, a tévé elől kihozzuk az embert, és élő kultúrával szórakoztatjuk.” 2. Ha nem kell lefordítani a teljes szöveget, abban az esetben rossz a nyelvtörvény, mert nem lehet végrehajtani, ha nem lehet végrehajtani, akkor fölösleges.

A színjátások részéről a körülményes értetlenkedés, az egyes kifejezéseken való rágódás vállaltan egyfajta játék is volt („nézzék el, mi színjátások vagyunk, ez egy bizonyos életforma, elég nehéz ebből kivetkőzni”), amellyel kidomborították a nyelvi ellenőrök tevékenységének abszurditását. Ladányi MKP-s munkája, korábbi parlamenti képviselői tevékenysége révén kisebbségi érdekvédelmi tapasztalatokra tett szert, kellő szakértői kapcsolati hálóval is rendelkezett, így egyenesen kötelességének érezte, hogy kiálljon a csoport mellett. „Most tegyük fel, hogy nem velem találkozunk, mert ezt mondjuk elszúrták... Egy egyszerű ember, mert én éreztem abból a hangulatból, amit ránk telepítettek, hogy akkor azt mondtuk volna, mit csináltunk rosszul, hol csináltuk rosszul. – Ezt le kell fordítani. – Na jó, akkor legközelebb minden le lesz fordítva. Mennyi idő van arra, hogy megcsináljuk? Mert ők ezt így képzelték... Valakinek az életében a hatóságokkal semmi gondja nem volt, egy becsületes átlagpolgár, és neki ezt megmondják... Vagy azt mondja, hogy nem tudja lefordítani. – Akkor hagyja ki, akkor csak legközelebb ezt [a kétnyelvű részt] terjesszék a faluban. – No jó, akkor legközelebb ez lesz, és akkor minden rendben van. És ők valójában ezt akarták.” Ladányi szerint ebben a helyzetben az elvárásoknak való megfelelés, a konfliktuskerülő igazodás a

■
⁶ Vitézy Zsófia: Abszurd-játék Szlovákiában. *Magyar Nemzet*, 2010. április 30.

magyar nyelv fokozatos elsorvadását, a mindennapokból való kiszorulását eredményezi.

Ladányi Lajos úgy vélte, a minisztérium fontosnak tartotta, hogy a törvény végrehajtási utasításának 2010. január 1-jei életbe lépése után az első bejelentés nyomán rögtön a gyakorlatban is kipróbálják a törvényt, amellyel dokumentálhatták volna annak szükségességét. Szerinte az sem volt véletlen, hogy a nyelvellenőrök első kiszállására szlovákvidéken került sor, olyan vidéken, ahol a vegyes házasságok és az asszimiláció miatt a magyar nyelv visszaszorulóban van.

Július 8-án Pozsonyban a minisztérium államnyelvi osztályán átadták Marek Maďarič kulturális miniszter írásos figyelmeztetését, mely arra kötelezi a színjátszókat, hogy augusztus 15-ig orvosolják a törvényt sértést, különben pénzbírságot rónak ki rájuk.⁷

A KONFLIKTUS KIVITELE A NYILVÁNOS DISZKURZÍV MEZŐBE

A kisebbségi ügyekben involvált közszereplő révén a találkozókrol tudomást szerzett a belföldi és magyarországi sajtó, ezzel az ügy kikerült a szlovák–magyar replikák diszkurzív terébe, az internetes fórumok révén a szlovák és a felvidéki magyar közéleti/ideológiai megosztottság irányai szerint polarizálódtak a vélemények.

A nyelvtörvényt kidolgozó Marek Maďarič kulturális miniszter (Smer) az ellenőrök második kiszállása után bekérte az ügy dokumentációját, majd blogjában *Mi a kalászi dráma igazi története?* címmel közölt írást, melyben Ladányi Lajost kampányolással vádolta.⁸ „Egy ügyes politikai jelölt nem hagyhat ki ilyen lehetőséget! Ismerjék el: fotó a »szlovák« újságok első oldalán, egyenesen ráirányított kamerák, beszélgetések oknyomozó újságírókkal, akik mindig ott vannak, ahol az »elnyomottaknak« kell segíteni, a kis színjátszó csoport meghívása Magyarországra, és a lehetőség, hogy egyik pillanatról a másikra hőssé váljon, aki valakit (mit számít, hogy nem tudni, kit) védelmez valakivel szemben, aki valamit (megint nem tudni, mit) el akar tőle venni.”⁹

⁷ Gyurkovits Róza: Kalászi színjátszók: Utolsó figyelmeztetés nyelv-törvényügyben Marek Maďaričtól [online]. *FELVIDÉK*.ma, 2010. július 8. [2011. 11. 30.] http://www.felvidek.ma/index.php?option=com_content&task=view-&id=23184

⁸ Maďarič, Marek: Aký je skutočný príbeh klasovskej drámy? [online] *Aktuálne*.sk, 2010. április 23. [2011. 11. 30.] <http://blog.aktualne.centrum.sk/blogy/marek-madavic.php?itemid=770>

⁹ Blogoló nyelvőr: Maďarič: Ladányi csak kampányol a kalászi ügygel [online]. *Bumm – Szlovákiai magyar hírportál*, 2010. április 28. [2011. 11. 30.] <http://www.bumm.sk/41332/madavic-ladanyi-csak-kampanyol-a-kalaszii-uggyel.html>

A miniszter szövegében helyet kaptak a nemzetállami ideát szolgáló hivatalnok homogenitást deklaráló kötelező passzusai is:

„Elképzelhető, hogy »elfelejtette« [Ladányi] azt is, hogy a szlovákiai Gímes településen a lakosok többsége nem bírja a magyar nyelvet, 60 százalékuk ugyanis szlovák nemzetiségűnek vallja magát. Elképzelhető, hogy a meghívók nyomtatása során arról is »megfeledkezett«, hogy Gímes község a Szlovák Köztársaság területén található.”

A nemzetiségi adatok, különösen a Zoboralján, nem tükrözik a magyarul tudók és a magyar anyanyelvűek valós számát, hiszen cenzusról cenzusra nő azoknak az államhoz lojális, kettős identitású, kétnyelvű, magyar gyökerű polgároknak aránya, akik nemzetiségként a szlovákot vallják be, anyanyelvükként (még egyelőre) a magyart. Így Gímesen is jóval többen értenek, beszélnek magyarul, mint ami a szimpla nemzetiségi adatból kiolvasható.¹⁰

Mađarič írásstratégiájának ellenségkép-szerkesztő, kirekesztő vonása, hogy a *Sme* a nyelvtörvénnyel és a konkrét vizsgálattal kapcsolatban kritikus, a magyarokkal „mindig együtt érző úgynevezett (tzv. – takzvaný) szlovák” hírlapíróit és magyarországi kollégáikat közös platformra helyezi, elvbarátokként pozicionálja.

Ladányi Lajos nyílt levélben válaszolt Mađarič blogbejegyzésére, melyben több mint 30 éves amatőr színjászó múltját felhözva visszautasította kulturális miniszter vádjait jelezve, hogy nem ő hívta ki a nyelvelenőröket Kalászra, hanem minden bizonnyal a miniszter küldte ki őket. „Az Ön által vezetett tárca intézkedéseivel degradálja nyelvünket, íratlan közösségi szabályainkat, elbizonytalanítja, sőt meg merem kockáztatni, megfélemlíti a saját kultúrájához és nyelvéhez ragaszkodókat. Ez miféle demokrácia sajátossága? Beavatozik egy évtizedek óta működő modellbe, Ön akarja megmondani, mit, hogyan tegyünk falvainkban, miközben azok mindennapjairól, ahogy az a blogjából is kiderül, fogalma sincs.”¹¹

¹⁰ Vö. Tátrai Patrik: Etnikai térszerkezet és etnikai identitás a Nyitrai járásban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2009. 11 (2). 60–62.

¹¹ Ladányi Lajos: Nyílt levél Marek Mađarič kulturális miniszternek [online]. *Bumm – Szlovákiai magyar hírportál*, 2010. május 5. [2011. 11. 30.] <http://www.bumm.sk/41571/nyilt-level-marek-mad-aric-kulturalis-miniszternek.html>

A miniszter blogbejegyzésére közel másfélszáz kommentár érkezett többségében szlovákoktól, akiknek nagyobb része elítélte a nyelvtörvényt és a minisztérium eljárását.¹²

A liberális *Sme* jegyzetírója szerint az államnyelvtörvénnyel „a nacionalizmussal és az irigységgel fémjelzett besúgás nyer támogatást”, a Fico-kormány a törvény elfogadásával „egyenesen kiváltja az ilyen konfliktusokat”, és ezeket kezelni sem tudja.¹³

A minisztérium a cikk nyomán kiadott közleményében cáfolta, hogy meg akarnák határozni a műsorfüzetek vagy a darabok nyelvét, csupán a nyelvtörvény betartását felügyelik. A lap a közlemény szerint hisztériát kelt, és ismét bebizonyította, hogy „szlovákellenes”.¹⁴

A szlovákiai magyar sajtóban és internetes nyilvánosságban az eset kapcsán polemikus/disszonáns hangok is megjelentek. Veres István az *Új Szóban* megjelent – és Márta István felháborodását is kiváltó – glosszájában a kalászi amatőr színtársulat magyarországi meghívásán élcélődött, a reflektorfényért önmagukat egyenesen feljelentető felvidéki magyar színtársulatokat vizionálva.¹⁵ Az internetes hozzászólásokban érzékelhető a szlovákiai magyarság ekkor már erősödő belső politikai megosztottsága, az MKP és a Híd-Most rivalizálása. Többen pártpolitikai prizmán keresztül szemlélve Ladányi fellépését azt – Mađaričhoz hasonlóan – kampányfogásnak tartották, mások a Ladányi és Duray Miklós által képviselt MKP-s irányvonal helyi (magyar) ellenségeinek tulajdonították a gimesi feljelentést.

■

¹² Mađarič: i. m.

¹³ Kováčová, Martina: Jazyk ochotníkov z divadla v Klasove dráždi Maďariča [online]. *Sme*, 2010. április 21. [2011. 11. 30.] <http://www.sme.sk/c/5338593/jazyk-ochotnikov-z-divadla-v-klasove-drazdi-madarica.html>

¹⁴ A *Sme* védelmébe vette a kalászi színjátszókat [online]. *Bumm – Szlo-*

vákiai magyar hírportál, 2010. április 21. [2011. 11. 30.] <http://www.bumm.sk/41091/a-sme-vedelmebe-vette-a-kalasz-i-szinjatszokat.html>

¹⁵ Veres István: Márta I. szeretetszolgálat?

[online] *Új Szó*, 2010. április 22. [2011. 11. 30.] <http://ujso.com/online/velemen-es-hatter/2010/04/22/marta-i-szeretetszolgalat>; Kristály Lehel: Szlovák nyelvőrzők mellé állt

a felvidéki magyar napilap? [online] *Magyar Hírlap*, 2010. április 24. [2011. 11. 30.] http://www.magyarhirnap.hu/hatter/szlovak_nyelvorzok_melle_allt_a_felvideki_magyar_napilap.html

A magyarországi írott és elektronikus sajtó széles körben, de rövid időintervallumban foglalkozott a kalászi ügygel: kivétel nélkül szolidárisak a kalásziakkal, és elítélik a nyelvtörvényt, amit nem befolyásolnak sem az ideológiai törésvonalak, sem a hazai rivalizálás és megosztottság.¹⁶ Nagy visszhangot keltett, hogy Márta István, a Művészetek Völgye fesztiváligazgatója meghívta Kapolcsra a kalászi színtársulatot, amelyik július 28-án Taliándörögdön – a hatalmas programkínálatban ugyan „elveszeve” – bemutatta az *Aranylánc* című népszínművet.

A kalászi eset kapcsán született és terjedt el a magyar nyelvű írott és internetes nyilvánosságban a „nyelvrendőrség” kifejezés (16 500 Google-találat), amely tulajdonképpen a szlovák Kulturális Minisztérium illetékes osztályának (Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, sekcia umenia a štátneho jazyka) az ügyben eljáró két női munkatársát jelöli.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGJEGYZÉSEK

Az európai nemzetállamok működésének XIX–XX. századi mechanizmusait bemutató hatalmas szakirodalom nagy fejezete a nyelvpolitikák hatásainak elemzése.¹⁷ A nemzetépítés és a nacionalizmus sajátos természete okán a nyelvpolitikák nemcsak a nemzeti nyelv sztenderdizálását, modernizálását jelentették, hanem a nemzet és a nyelv egyenlővé tételének jegyében a kisebbségek nyelvhasználatának ellenőrzését, korlátozását, nemritkán betiltását, a kisebbségi nyelvek használati tereinek szűkítését, egyszóval az asszimilációt szolgálták.¹⁸ Paradox, hogy ezekre a nemzetesítő törekvésekre a XXI. században, az Európai Unió keretei között is megtalálhatjuk a kodifikációs törekvések és szankciók példáit, ezek a nyelvi-kulturális homogenizáció egyfajta utómunkálataiként is értelmezhetők. A szlovákiai nyelvtörvény kapcsán a kisebbségek felé irányuló általános rossz üzeneten és fenyegetésen túl hangsúlyos az „érzékeny területek”, esetünkben a tágabb Zoborvidék magyarságára gyakorolt kedvezőtlen hatás. A magyar nyelv fokozatosan erodálódó presztízse, a kisebbségi

- ¹⁶ Kristály: i. m.;
Susla Béla:
Nyelvkommandósok
[online]. *Népszava*,
2010. május 27. [2011.
11. 30.] <http://www.nepszava.hu/articles/article.php?id=302205>;
Vitézy: i. m.
¹⁷ Vö. Szépe György –
Derényi András szerk.:
Nyelv, hatalom, egyenlőség. Nyelvpolitikai írások. Budapest, 1999,
MTA Nyelvtudományi
Intézet – Corvina.
¹⁸ Bochmann, Klaus: A
nyelvpolitika elmélete,
módszerei és elemzése.
In Szépe–Derényi: i. m.
51–52.

iskoláztatás háttérbe szorulása, a vegyes házasságok terjedése, a magyar „generációs nyelvvé” válása eleve visszafordíthatatlan folyamatnak látszik, ezt csak erősítette a nyelvtörvény. A helyi kisebbségi közösségnek szóló üzenetek kényszeres kétnyelvűsítése, majd spontán egynyelvűsödése („a szlovákot úgyis mindenki érti”), az államnyelv mindenütt jelenvalósága hosszabb távon a nyelvi intimitás megszűnését eredményezi, gátolja a magyar nyelvhasználati színterek és szituációk újratermelődését. A kálászi színjátszók esetében a szórólap nem kielégítő kétnyelvűsége kapcsán indított eljárás a nyelvi fenyegetettség mellett egy mára a falvakban is visszaszoruló, közösségépítő szabadidős tevékenység, az amatőr színjátszás értelmét, hasznát is megkérdőjelezte.

Hogy az eset kikerüljön a nyilvánosság terébe és a maga konkrét egyediségében rávilágítson a szlovák nyelvtörvény abszurditására megszólítva ezzel a demokratikusan gondolkodó szlovákság lelkiismeretét is, kellett, hogy a szankcionált közösség vezetői, szervező egyéniségei részéről legyen egyfajta kurázi és politikai tapasztalat az igazuk melletti kiálláshoz. Ennek megjelenítéséhez és képviseléséhez természetesen szükségesek az európai jogállamiság kínálta törvényes jogorvoslati keretek, a médianyilvánosság és olyan többségi közvélemény, amelyik nem csupán a mindent szabályozó türelmetlen nyelvi nacionalizmus perspektívájából képes a kisebbségi nyelvhasználat gyakorlatát megítélni. Az ügyet igazából a 2010 júniusában a Fico–Mečiar–Slota-féle balközép, nacionalista, populista koalíciót felváltó, a Híd-Most párt részvételével megalakuló jobbközép, kereszténydemokrata, liberális kormány tette ad acta, és megkezdődhetett a nyelvtörvény újratárgyalása, korrekciója és vadhajításainak szelídítése.